

Dvojjediná osobnost Jána Zambora (básník a znalec poezie)¹

Ivo Pospíšil (Brno)

Ján Zambor: *Samo Bohdan Hroboň – Prosbopoj slovenského chorľavca žobráka. V interpretácii Jána Zambora*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2020. 153 s. ISBN 978-80-8119-134-3.

Ján Zambor: *Brána*. Kordíky: Skalná ruža, 2020. 101 s. ISBN 978-80-89815-34-7.

Jan Zambor: *Čem ja k vam približus'*. Moskva: „MIK“, 2017. 159 s. ISBN 978-5-87902-366-4.

Představovat Jána Zambora (roč. 1947) na Slovensku je v podstatě nadbytečné a do značné míry se to týká i českého prostředí, neboť i zde je Zambor znám jako originální básník i překladatel, zejména z ruštiny a španělštiny. Básnické sbírky *Zelený večer* (1977), *Neodkladné* (1980) až po *Soprán dažďových kvapiek* (2000), když nepočítáme řadu výborů, udělaly básníkovi jméno v zahraničí a překladatel byl sám překládán do řady jazyků. Zambor patří k těm šťastlivcům, kteří se na literaturu dívají ze dvou zorných úhlů, a on dokonce ze tří nebo čtyř: jako literární historik a teoretik, překladatel básní: známá je jeho monografie o Kraskovi a české moderně a Miroslavu Válkovi; práce o poezii *Báseň a ticho* (1997), *Preklad ako umenie* (2000), *Interpretace a poetika* (2005), *Tvarovanie básne, tvarovanie zmyslu* (2010) se staly příznačným projevem spojení literární teorie a praxe. Stěžejní prací je jeho *Stavebnosť básne*.² Vícekrát jsme už o něm psali, také na stránkách *Slavica litteraria*, mimo jiné o jeho knize *Preklad ako umenie* (2000), *Knihá ruskej poézie* (2011), *Niečo ako láska, niečo ako soľ. Miroslav Válek v interpretáciách* (2013), *Dom neviditeľných* (2014) nebo *Vzlyky nahej duše. Ivan Krasko v interpretáciách* (2016)³. Zambor je sice teoretik, ale

více mu sedí role interpreta, neboť jako člověk, který poezii rozumí také a hlavně zevnitř, dokáže vyložit autorovu motivaci a významotvornou funkci básně, přičemž právě z takových interpretací konstruuje pak celistvý portrét básnického typu jako v případech Válka nebo Kraska, stejně jako překladatelský transfer z jednoho prostředí do druhého. Své hodnocení – v podstatě vždy kladné, byť s komentáři a poznámkami, jsem vtělil, do řady recenzí.

Před časem jsem přemýšlel o charakteru Zamborovy tvorby, např. ve srovnání s českým kompozitologem Františkem Všetíčkou, který je také básníkem a prozaikem, zabývá se těmito dvěma sférami vyrovnaněji než Zambor, který je přece jen orientován více na poezii, také překládá, vymýšlí metodologii a terminologii literární struktury, poetiky. Společné je jejich pnutí k formalistům a strukturalistům, možná je tu Všetička ortodoxnější, jaksí stabilnější tam, kde je Zambor flexibilnější; Všetička navíc hledá prostorové koordináty slovesných tvůrců, jde po jejich životních stopách, ať už v Polsku, na Moravě nebo ve Vídni. Řekl bych, že oba zaujmají ve svých literárních prostředích klíčovou pozici, svým způsobem momentálně nenahraditelnou. To je i dnes pozice zcela výjimečná.

Psal jsem dosud o Zamborovi poměrně mnoho, většinou zcela kladně, někdy mírně polemicky jako v případě Válkově.⁴ U recenzovaných

1 Tento výstup vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *Mezislavovské kulturní a literární vazby* číslo MUI/A/1331/2020 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2021.

2 ZAMBOR, Ján: *Stavebnosť básne*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2018.

3 ZAMBOR, Ján: *Niečo ako láska, niečo ako soľ. Miroslav Válek v interpretáciách*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2013. Týž: *Vzlyky nahej duše. Ivan Krasko v in-*

terpretáciách. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2016.

4 POSPÍŠIL, Ivo: *Poezie a politika: básník mezi konjunkturalismem, sebeobětováním, ostrakizací a osamělostí*. In: *Česká a slovenská poezie: Slovo a mlčení*. Eds. Ivo Po-

publikací na hraně vědy a umění jde jednoznačně o vysoce přínosné věci. Zejména první edice skvělé a žel pozapomenuté básně Hroboňovy zaujme na první pohled propracovanou analýzou, pečlivou textologickou prací a také kolektivním pojetím tohoto vydání, k němuž přispěli editorka slovenských básniček Andrea Bokníková a překladatel úryvku básně John Minahane (jeho přijetí je starobylé a má místní irský původ a různé varianty⁵) – ten žije od 1996 na Slovensku a překládá do angličtiny slovenskou literaturu, mj. Margitu Figuli (*Tri gaštanové kone*), Ladislava Novomeského, Milana Rúfuse, Jána Buzássyho, Milu Haugovou, Ivana Štrpku; mezi jinými přeložil Hviezdoslavovy *Krvavé sonety* (Bloody Sonnets, vyšlo 2018). Plodem tohoto úsilí je brilantní edice a studie, silně versologická a současně objevující v návaznosti na minulou slovenskou edici iniciační, originální tvorbu Sama Bohdana Hroboně (1820 Liptovská Sielnica – 1894 tamtéž). Zambor formulačně propojuje životní osudy Hroboňovy, v podstatě tragické, s jeho básnickou tvorbou, jež ho řadí k vlivnému proudu světové literatury už tím, že pokračuje v žánrové a poetologické tradici „pláčů“, stížností, žalob, zoufalců a pohřebních písní: jako takového zoufalce s obrovským intelektuálním potenciálem ukazuje Hroboně i román Vladimíra Macury *Informátor*.⁶ Zambor analyzuje báseň *Prosbopej slovenského chorľavca žobraka* z různých zorných úhlů, mezi jinými z hlediska existenciálního, duchovního, ale také z pozice litanické modlitby, písňově hudebního textu; po-

dle mého názoru patří text zaplněný desítkami, snad i stovkami lexikálních neologismů (jsou, jak patrně, i v samotném názvu básně), většinou staroslověnského, obecně slovanského, a hlavně ruského původu, takže svazek musel být doprovázen speciálním slovníčkem použitých novotvarů, patří ke clusteru básnických děl, která vyjadřují zoufalství člověka, jeho touhu po změně, jeho obrácení k Bohu i jeho stížnosti Bohu a žalobu, kvílení, to vše ostatně najdeme v názvech takových básní, byť se ovšem lišících, někdy málo, někdy podstatně. Moje někdejší doktorandka, tehdy z Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, nazvala svou disertaci *Dialogy zoufalců*.⁷ Je to obrovská řada, která se táhne od sumerského Gilgameše k biblickému Jóbovi, ale týká se také moderní poezie, např. renesančně barokních *Trenů* Jana Kochanowského, jemuž zemřela dceruška Voršilka/Urszula/Orszula, ať již šlo o fiktivní nebo skutečnou událost, sentimentalistické žaloby či stížnosti z pera Edwarda Younga, který trpěl smrtí manželky a přátel; jde o lament *Stížnost aneb Noční myšlenky/rozjímání o životě, smrti a nesmrtelnosti* (*The Complaint, or Night Thoughts on Life, Death, and Immortality*, 1742–1745); k podobnému druhu poezie patří i beatnické *Kvílení* (*Howl and Other „Poems“*, 1956) Allena Ginsberga obžalovaného za ně z obscennosti, i když evidentně jde hlavně o litanickou poezii a vlastní generaci, která se postupně zničila a skončila v šílenství. Napětí mezi prosbou k Bohu, jemuž je zcela důvěřováno, a protestem proti jeho nespravedlivé autoritě se jako červená nit vine světovou literaturou. Zambor nenechává nic náhodě a všeho si všímá: jak slovanské orientace, mytičnosti, mytologičnosti, mesianismu, ale také výstavby písňové a veršové, v níž ukazuje na dynamické tvarování verše, kdy se mění počet slabik a celkové rytmické vyznění je v neustálém pohybu. Ukazuje se, jak tato báseň, jakoby výtvar podivínského tvůrce, dílo, jež svým hromaděním neologismů je jen málo

spíšil – Anna Zelenková. Brno: Česká asociace slavistů, 2015, s. 159–169; *Slovenská kritika básnického překladu* (Zambor, Ján: Preklad ako umenie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2000). Opera Slavica 11, 2001, č. 1, s. 65–67; *Zázrak ruské poezie ukotvený v plynutí a intimítě: originální personální průřez ruskou poezií z pera slovenského překladatele* (Zambor, Ján: *Kniha ruskej poézie*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011). Slavica litteraria 15, 2012, č. 1, s. 161–164; *Výjimečná syntéza* (Zambor, Ján: *Stavebnosť básne*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2018). Proudý, 2019, č. 1. http://www.phil.muni.cz/journal/proudý/filologie/recenze/2019/1/pospíšil_vyjimecna_synteza.php#articleBegin

5 Viz <https://en.wikipedia.org/wiki/Moynihan>.

6 Viz POSPÍŠIL, Ivo: *Slovenská téma v románe Vladimíra Macury Informátor*. Slovenské pohľady, 2018, č. 6, s. 34–40 (prel. Ingrid Skalická).

7 NIKLESOVÁ, Eva: *Dialogy zoufalců: poetika a struktury. Dialogické texty o smyslu lidské existence v nejstarších světových literaturách a v literaturách středoevropského areálu*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

přístupné dnešnímu čtenáři, anticipovalo experimenty moderny, např. jazykové experimenty Chlebnikova a Kručonycha: to Zambor jako překladatel ruské poezie a sám básník zřetelně zaznamenal. A současně manifestoval, kterak Hroboň volí neologismy s prostorovým významem, jak přesahuje běžné dimenze poezie, a upozornil na miltonovský kontext jeho díla (*Ztracený ráj*). Snad by se tu hodilo i slovo „krajnost“ nebo „extrémnost“, jež se v této básni projevuje, jež nemůže nepřipomenout podobně alternativní, krajní ráz Štúrova německy psaného traktátu *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*.

Další částí knihy je edice této básně, edičně textologické poznámky a kontextuální *Pieseň zobráka*, připojené poznámky a komentáře, následuje slovníček Hroboňových neologismů, důkladná studie Andrey Bokníkové o básnickové životě a díle a potom básnický ohlas básníka a versologa Zambora; najdeme tu skvělý do angličtiny přeložený úryvek básně a obrazovou přílohu. Summa summarum: svazek, jaký má být, moderní, důkladný, textologicky dokonalý, inspirativní a objevný.

Básnická sbírka *Brána*, kterou nás Zambor překvapil v roce 2020, je opět poměrně složité strukturovaná. Kromě ohlasů různých básnických forem a básnických osobností tu najdeme záznamy každodennosti, jak to Zambor umí. První část je věnována takovéto směsi, v níž převažují životní momentky, jiskřerky zážitků, druhá se rozšiřuje k společenskému gestu (Jáchymov), ale aluzivně je vše prosyceno palimpsestičností tradice (korejská veršová forma *sidžo*, japonské *tanka* a *haiku*, připomíná se „diskrétně“ Ján Holllý, Ivan Krasko aj.). Ona reminiscentnost je plíživá, nevnucuje se, a tak je působivá.

Natalii Švedovové se podařil velmi dobrý překlad výběru ze Zambora do ruštiny, tipoval bych, že i s básnickovou pomocí nebo konzultací, neboť Zambor je nejen překladatelem ruské a španělské poezie, ale také znalcem básnické tradice a versologem a zná i možnosti poetické slovenštiny a ruštiny.

Všechny tři knihy, v nichž Ján Zambor dominuje, patří k velmi kvalitním publikačním výstupům, jimiž se literární Slovensko může chlubit a to není v dnešní hodnotově zmatené době málo.

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

ivo.pospisi@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.